

Kujbusné Mecsei Éva

Nyíregyháza és az Eperjesi¹ Kollégium kapcsolata 1753 és 1848 között*

Nyíregyháza 18–19. századi szellemi életére talán a legnagyobb hatást az Eperjesi Kollégium gyakorolta. Erre predesztináltatott is a közösség, hiszen egyik birtokosa, gróf Károlyi Ferenc 1753-ban felvidéki gyökerekkel rendelkező, békési evangélikus „*tót szabad menetelű jobbágysággal*” telepített ide, a 18. század második felében pedig a Felvidékről közvetlenül és folyamatosan érkező bevándorlókkal gyarapodott az új lakosság. Köztük már nem csak földművesek, hanem kézművesek, értelmiségiek is voltak. Az impopulációs évszázadban a népességnek több mint háromnegyede volt evangélikus, így Nyíregyháza evangélikus szigetként állt a református-katolikus Szabolcs megye közepén.

Az Eperjesi Kollégium²

A betelepülés után a békésiekkel együtt érkezett lelkész és tanító irányította a gyülekezet vallási életét, de néhány év múlva már a Felvidékről hívták hitéletük vezetőit. A mélyen vallásos nyíregyházi evangélikusok számára mindinkább fontossá vált Eperjes, ahová az egyházi élet mikéntjét szabályozó gyűlésekre jártak és ahova gyermekeiket tanulni vitték.³ Az öt legjobb evangélikus iskola egyikeként működött Kollégiumba nemcsak „*Sáros vármegye területéről érkeztek, hanem az ország különböző részeiből, a legnagyobb*

* A Reformáció Közép- és Délkelet-Európában c. konferencián (Eperjes, 2017. december 4–7.) elhangzott előadás írott változata.

¹ Ma Prešov, Szlovákia.

² Az eperjesi kollégium. VU, 4. évf. (1857) 38. sz. 1857. szeptember 20. Online: <http://epa.oszke.hu/00000/00030/00186/datum04635/cim204636.htm>

³ Az 1531-től működő intézményt 1711-ben a jezsuiták elfoglalták. Az evangélikusok csak 1785-ben tértek vissza az oktatásba. 1804-től mint alap-, közép- és felsőfokú intézményt a Tiszai Kerület közgyűlése a kerületi kollégium rangjára emelte, amivel az az egész kerület legjelentősebb iskolájává vált. 1822-ben a teológiai mellett már kétéves jogi tanfolyam is indult. I.d. Kónya 2014.

*számban Zemplén, Gömör, Szepes, Abaúj, Borsod, Szabolcs, de még Liptó, Pest, Trencsén, Zólyom, Hont vagy Bács vármegyékből is, s nem számítottak kivételesnek a temesi, torontáli, aradi és szerémségi diákok sem. Rajtuk kívül még külföldiek is tanultak itt, leginkább Csehországból, Ausztriából, Galíciából és Erdélyből.*⁴ Itt tanultak azoknak a szabolcsi, szatmári, beregi lelkészeknek és tanítóknak a fiai, akik folytatni kívánták apjuk szolgálatát. Ide íratkoztak be azok az evangélikus és református nemes ifjak, akiknek családja szorgalmazta a megyei tisztségek betöltéséhez szükséges ismeretek megszerzését. Eperjesi diákok lettek továbbá azoknak a nyíregyházi városi hivatal viselő kézműveseknek, gazdáknak a gyermekei is, akik belátták, hogy a világ halad, és aki boldogulni akar a közéletben, annak elengedhetetlen az írni-olvasni tudás, a magasabb műveltség megszerzése. Számukra fontossá vált a társadalom vezető rétegeivel az iskolában kialakult kapcsolat is, hiszen erre otthon, apáik műhelyeiben vagy a bokortanyákon nemigen nyílt mód. A Kollégium ugyanis nemcsak iskola volt, hanem evangélikus-református szellemi-társadalmi központ.

Az Eperjesen különböző osztályokban tanulók névsorát⁵ áttekintve feltételezhető, hogy a város kapcsolati hálójában több szál indulhatott az itt kötött ismerettséggel. A Kollégiumban diákoskodó, később régiós, sőt országos szinten is potentátokká váltakkal az iskola kötötte össze a nemesi ősökkel, családi, személyes kapcsolatokkal, közigazgatásban szerzett ismerettséggel nem rendelkező nyíregyháziakat. Szabolcs megye jeles családjaiból 1827–1848 között több mint harmincan tanultak a Kollégiumban. Bár csak 1815-ben indult be a felsőfokú képzés, az alsóbb osztályok is népszerűek voltak a református, evangélikus nemes fiúk körében.⁶ A Debreceni és a Sárospataki Kollégiumban, a késmárki, löcsei, losonci, pozsonyi tanodákban folytatott tanulmányok mellett még 1-2 évet Eperjesen is eltöltöttek a lelkésznek, tanítónak, ügyvédnek, tisztségviselőknak készülők, mielőtt kiléptek az életbe vagy a bécsi egyetemre mentek.

Volt olyan család, ahonnan két, három testvér is tanult Eperjesen. Szabolcsból Mudrány János táblabíró fiai, a 17 éves János és a 14 éves András 1833-ban kezdték tanulmányaikat. Egy év múlva írárták be Gencsy Sámuel balkányi táblabíró 12 és 13 éves fiát, Zsigmondot és Ferencet a rethorikai és grammatikai osztályba. Falubeli társikkal is találkozhattak az iskolában, hiszen 1833-ban a Debreceni Kollégiumból érkezett a 16 éves Pap Alajos, majd öccse, a 12 éves Antal, hogy apjukhoz hasonlóan ők is jogi ismereteket szerezzenek. Amikor hazajöttek, akkor se maradt az iskola balkányiak nélkül, hiszen Somossy István és Ferenc is eperjesi diák lett. Megyei esküdt édesapjuk a Debreceni Kollégiumból vitte Eperjesre 1835 szeptemberében a 18 és 13 éves fiát. 1837 és 1839 között a két vas megyei árva Megyery gyermek, Pál és Károly, valamint a tiszaezlári Dobozy táblabíró 17 és 18 éves fiai, Ferenc és János is a Kollégium diákjai lettek. A Megyeryek Sárospatakról, a Dobozyak Debrecenből érkeztek. 1838 őszétől a kemecsei Mikecz János vármegyei esküdt János nevű 16 éves gyereke sem a pataki, hanem az Eperjesi Kollégiumban folytatta tanulmányait. A családból öt év múlva Geleon szintén itt tanult. Kriston János kemecsei vármegyei esküdt 16 és 17 éves fiai, Dénes és János is Sárospatakról mentek Eperjesre 1839-ben. Uray Pál beregi alispán

⁴ Uo. 97.

⁵ Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatóinak névsora Durovics Alexnek és Kónya Péternek köszönhetően vált közzé. Durovics–Kónya 2015.

⁶ A diákok között nemcsak evangélikusokat és reformátusokat találhatunk, hanem tanult itt más megyékből néhány katolikus is, sőt 1846-ban beiratkozott az első megyebeli zsidó: a nagykállói kereskedő 25 éves fia, Liebwert Hermann.

Gulácson és Uray Bálint szatmári alispán Tyukodon született fiai 1840–1842 között koptatták a Kollégium padjait. András és Miklós 15 éves, Gyula 16 éves volt ekkor. Nem hiába tanultak. Később Pál fia, Miklós és Bálint fia András is szolgabíró lett, sőt Andrást 1861-ben alispánná választották. A csepei Zoltánok Sényőről, a Szűcsök Tunyogról küldték fiukat Eperjesre. Bay György szolgabíró, majd alispán, később királyi tanácsos, hétszemélynök és alnádor Beregsurányban született Sándor fia szintén a Kollégium diákja volt, mint ahogy Péchy László alispán Nyírmadán született Sándor fia is.

Ezekkel a néhány év múlva a közigazgatásban és a politikában különböző tisztségeket betöltő nemes ifjakkal diákoskodtak együtt a nyíregyházi fiúk. A kollégiumi élmények, a diákcsínyek erős szálakkal kötötték őket össze felnőtt korukban is.⁷ A személyes ismeretség sok esetben jól jött a városnak is: a piacképes állattenyésztéshez szükséges puszták bérlésénél éppen úgy, mint a megváltakozáshoz szükséges hitelezők felkutatásánál, a kölcsönfelvételnél, a joggyarapodáshoz szükséges ajánlásnál, vagy éppen az udvarban ügyeik intézésénél.

Kik voltak azok, akik Nyíregyházáról Eperjesen töltötték diák éveiket? A lelkészek, tanítók mellett a 19. századtól leginkább azok az iparosok buzdították fiaikat a tanulásra, akik tehetősebbek voltak, illetve maguk is részt vállalva a város vezetésében belátták, hogy a gyarapodó jogokkal egyre nagyobb adminisztrációs kötelezettsége is lesz az előjárásnak, ahova „kiművelt fők” kellenek. A megváltakozással járó földesúri joggyakorlás, valamint a hitelkezelésen alapuló városgazdálkodás miatt a régi gyakorlat – miszerint a közösség előjáróinak a jó gazda hírében álló lakosokat választották meg egy évre – megváltozott, és az írni-olvasni tudás nélkülözhetetlenné vált a hivatali ranglétra bejárásához. A 19. század elejétől fő- és albiró, valamint a döntéshozó testületek (külső, belső tanács, gazdálkodó szék) tagja csak az lehetett, aki valamilyen városi jövedelemkezelő tisztséget viselve bizonyította rátermettségét, képzettségét. A megyei tisztkart alkotó nemes ifjak mellett ezáltal lassan kialakult a városi polgárok képzett gyermekeiből álló helyi tisztkar is. Minthogy az evangélikusok felsőbb iskolái földrajzilag legközelebb a Felvidéken voltak, a nyíregyháziak ide orientálódtak. Lőcsére általában a német nyelv tökéletesítése érdekében mentek, Eperjesen pedig alsó- és felsőfokú tanulmányokat folytattak. A fennmaradt városi iratok és az Eperjesi Kollégium névsorokat tartalmazó forrásai alapján az első diákok között volt az 1780-as években Dióssy nótárius 19 éves fia, nemes Dióssy János,⁸ aki ügyvédként tért vissza szülővárosába.⁹ Iskolatársa volt Schmál Sámuel lelkész fia, a 21 éves Teofil, a nemes Kovács családból a 19 éves, Kés-

⁷ Azok, akik a szállásokon gazdálkodtak, ritkán hagyták el a városhatárt. Felnőtt korukban már tekintélyes gazdaként is legfeljebb a szomszédos országos vásárokon fordultak meg a Hegyalján vagy Debrecenben, hacsak nem lettek városi vagy eklézsiái küldöttségek tagjai. Az ún. deputátusok ugyanis a lelkész- és tanítókeresés alkalmával, vagy a hitelügyletek bonyolítása, esetleg a felsőbb kormányhatóságokkal tartott kapcsolat előmozdítása érdekében tett útjukon bejárták az országot, sőt eljutottak Bécsig is. Szélesebb látókörre tettek szert az iparosok, akik legényként vándorútjaik során nagyobb földrajzi tájékoztságot ismertek meg, több tapasztalatot szereztek.

⁸ Dióssy György a település jegyzője volt, Tamás a földesúr boltját árendálta. A család több tagjához hasonlóan szerepet vállaltak a város vezetésében, szenátorokká választották őket. Bár a Durovics Alex és Kónya Péter által közölt diáklistán még egy nótárius-fiú, Hankoczy Michael is szerepel, de ilyen családnév nem található az összeírásokban. Előfordulhat az elírás, mert Hankovszky azonban van, sőt a családból János, György és András is több tisztséget viselt, János a választott közönség tagja is lett.

⁹ Az 1806-ban megalakult szenátus nótáriusának választották. Ld. MNL SZSZBML V.12.k 78/78. No. 1676. 1806.

márkon is tanulmányokat folytatott András, Katska Dániel¹⁰ szűcs 19 éves József fia, valamint a 20 éves Greguss Tamás,¹¹ aki később Kassán a grammatika és syntaxis professzora lett.

Az 1800-as évek első évtizedében Mihóky Mátyás tanító 17 éves Dániel fiát íratta be a Kollégiumba, ahol késmárki tanulmányait folytathatta. Nagy Jánost csizmadia édesapja buzdította a tanulásra. Már eperjesi tanulóként is megmutathatta itthon tehetségét, mint segédtanító. Müller gombkötő fiai, Mihály és György 18 és 21 évesen kerültek Eperjesre. Mindketten Késmárkon jártak korábban iskolában. György a városbeli hívek segítségével tanult tovább a jénai egyetemen.¹² Mihály később Kükemezőn¹³ lett kántor és tanító. Pápay György szűcsnek is két fia tanult Eperjesen. 1809-ben Dániel, 1811-ben Mihály került 17 évesen a Kollégiumba.¹⁴ Mihály előtanulmányait Miskolcon végezte, bátyja az itthoni iskolába járt.¹⁵

A későbbiekben a csizmadiák közül az egyik legbefolyásosabb, a városnál hivatali tisztet betöltő Nalivankó Mihály¹⁶ 15 éves gyermeke került Késmárkról Eperjesre. Szintén csizmadia volt az apja Fábry Dánielnek, aki 18 évesen, lőcsei tanulmányait követően, míg testvére, János már 8 évesen lett eperjesi diák. Nagy Mihályt kézműves apja 11 évesen, a szintén mesterember és városi esküdt Homolya János fiát 14 évesen adta a Kollégiumba tanulni.

A 19. század első évtizedeiben a kézművesek fiai mellett nemes ifjak is érkeztek Eperjesre Nyíregyházáról. A tekintélyes Kovács család 17 éves Ferenc fia tanult itt 1813-tól. Apja megyei commissárius volt, neki is jogvégzettséget kellett szereznie ahhoz, hogy majdan tisztséget viselhessen. Öccse, Károly rozsnýói tanulmányai után 18 évesen léphetett bátyja örökébe a Kollégiumban 1820-ban.

A nyíregyházi gazdák gyermekei közül kevesen voltak azok, akik nem a földet tartották boldogságuk zálogának, hanem a tudást. Ritkán vállalkoztak arra még a legokosabbak is, hogy a megélhetésüket biztosító, őseiktől rájuk maradt gazdaságot feladják és tanulni menjenek. Az egyik legtekintélyesebb család, a Békés megyéből érkezett Sulyánok az impulációs érdemeket közel egy évszázadon át fontosnak tartó közönségben nagy befolyással bírtak, beválasztották a család tagjait a legtekintélyesebb testületekbe. József 1809-ben, 1820–1822-ben albiró, 1810–1811-ben és 1827-ben főbiró is volt. Fia, Ádám, aki késmárki és eperjesi előképzés után 20 évesen, 1814–1816 között volt a Kollégium diákja, 10 év múlva tagja lett a választott közönségnek, majd a város főjegyzőjeként tevékenykedett.

Az 1820–1830-as években is leginkább a kézművesek gyerekei tanultak tovább. Suták Mihály nyíregyházi „polgárfi” 16 évesen kezdte eperjesi tanulmányait, 1822–1824 között lett a Kollégium felsőfokú hallgatója. Szintén nyíregyházi polgár, több városi tisztséget is viselő szabó mesterember volt az apja Sztruhár Károlynak, aki 1824-ben 19

¹⁰ Perceptor és székarendatóri tisztséget is viselt.

¹¹ Apját vívómesterként jegyezték be.

¹² NYEEL E/5/1. (1815) 88.

¹³ Ma Kuková, Szlovákia.

¹⁴ Mindketten tanítók lettek.

¹⁵ A Pápay családból a 18. század végén György jelentős tisztséget viselt, sőt 1784-ben főbiró is volt.

¹⁶ Nalivanko Mihályt 1817. évi főbiróvá választása előtt és után a legjövedelmezőbb haszonvételek kezelésével bízták meg. Ld. Kujbusné 2003.

évesen iratkozott be a Kollégiumba. Tanulmányait befejezve a város ügyvédjeként tért vissza Nyíregyházára. Öccse, János 1826-ban 15 évesen került az eperjesi iskolába.

Nagy Sámuel¹⁷ a nyíregyházi evangélikus gyülekezet egyik presbiterének, majd gondnokának fia volt. Festő apja szeretett volna belőle lelkészt nevelni. Már a családi háznál szüleitől megtanult írni és olvasni. 11 évesen került Eperjesre, felsőfokú tanulmányait befejezve pedig Lőcsére ment. Debrecenben a magyar nyelv gyakorlása miatt töltött egy évet. Néhány évi házitanítóskodás után került haza. Megfelelő indíttatást kapott iskoláiban nemcsak az oktatáshoz, hanem a módszertani és közösségi munkához is. Tankönyvet, pedagógiai cikkeket írt, az egyik szervezője volt az ún. vasárnapi iskolának. Ő volt a műkedvelő társulat lelke, de sokat fáradozott a kisdédóvó létrehozásáért is. Presbiterként, a helybeli tanítói kör senioraként tevékenykedett, az evangélikus egyház történetét rögzítő, ún. Történetkönyv megírásában is nagy szerepet vállalt.¹⁸

Hudák György sem apja mesteriségét folytatta, hanem tanulásra adta fejét. Tanára Burghart Sámuel és Kollman Sámuel, majd a professzori iskolában Greguss Tamás volt. Az ő tanácsukra és nyomdokaikba lépve 1827-ben 18 évesen lett a Kollégium diákja, három évet töltött Eperjesen. „Tapasztalás végett” több vármegyében járt, ahol gazdasztként dolgozott egy-egy évig. Nyíregyházára előbb segédtanítónak hívták, majd Geszteréden tanítói és jegyzői feladatokat látott el. 1843-ban tért haza rendes tanítónak.

Bents István orvosnak készült, ezért töltötte Eperjesen az 1829–1831 közötti éveket felsőfokú tanulmányokat folytatva. A gyülekezet is segítette, hogy a bécsi katonai intézetben tanuljon tábori orvosi tudományt.¹⁹

A városi iskola végzősei közül az 1820–1830-as években is többen kerültek Eperjesre. Jéger Dániel, akinek apja vicensótárius volt, 1821-ben 14 évesen, Balla Sámuel, akinek apja szállásmester, esküdt, választott közönségi tag volt, 1822-ben 13 évesen, Jurányi József, akinek apja borbíró és választott közönségi tag volt, 1826-ban 13 évesen lett eperjesi diák. A 16 éves Huray Sámuel a többi tisztséget, köztük a főbírói széket is elnyerő apja 1830-ban vitte el Eperjesre az iskolába. A szintén városi tisztviselői elithez tartozó, főbírói adó Kralovánszky család Frigyes nevű 14 éves fia is 1830-ban lett eperjesi diák.

A Katska családból József után 1830-ban a 12 éves János, valamint a 19 éves Sámuel is Eperjesre költözött az iskolai időre. Együtt diákoskodhattak Benedikty doktor Ágoston nevű fiával, aki 17 évesen kezdte itt felsőfokú tanulmányait, valamint Juhász Mihály szenátor 18 éves Sámuel nevű gyermekével.

1831-ben már több kisdíák volt nyíregyházi, ők a helybeli lelkészek, tanítók, mérnökök, ügyvédek, orvosok, városi tisztviselők fiai: Hibján Sámuel, Sexty József, Kralovánszky Gyula, Titz Gusztáv, Blahunka Károly, Noszák Sámuel, Toriszky Dániel, Benczúr János. 1833-ban érkezett Kollár Ede, Kollman Gusztáv, Homolya András, Kobilicz Márton, 1834-ben Toriszky Dániel, 1835-ben Suták Károly, Benczúr Miklós, 1836-ban Titz Sámuel, Krecsula Károly, Sulyán József, 1837-ben Karlovsky Gyula és Márton, valamint a Nyíregyházán orvosként praktizáló apjuk gyámsága alatt álló unokatestvérük, a gömöri Csetneken lakó Gusztáv, továbbá Pozsonyi János nyíregyházi orvos

¹⁷ Nagy Sámuelről ld. Bánszki 2011.

¹⁸ Kujbusné 2016.

¹⁹ A számára összegyűjtött pénzt azonban már nem tudták átadni neki, mert 1834-ben meghalt. Ld. MNL SZSZBML V.11.a 5/5. No. 344. 1833.; No. 601. 1834.

által támogatott Schulek Károly Lipót, valamint Kollmann Gyula, Palicz Mihály és András, Gerliczky István, Palicz András, Meskó Sámuel. 1838-ból csak „*Dióssy Gusztáv 20 éves juris auditor*”-ról, Dióssy Tamás városi szenátor fiáról maradt fenn bejegyzés.²⁰

1844-től két éven át volt felsőfokú hallgatója a Kollégiumnak Mráz Károly, aki 3 éves korától itt élt szüleivel. Apja tekintélyes és vagyonos iparos volt. A helybeli tanulmányok befejeztével Lőcsére és Eperjesre ment jogot és bölcsészetet hallgatni. 1847-ben hívta haza tanítójának a gyülekezet. Két évig segédtanítóskodott, majd a lányokat, később 22 éven át a fiúkat tanította. Itt házasodott meg, Susztek Sámuel tanító lányát, Amáliát vette feleségül. Fiuk, Károly a város főszámvevője lett. Aktív tagja volt az egyháztanácsnak, a tanítókörnek, szakmai munkáját, ábécékönyvét 50 éves tanítóskodását jubileumi ünnepség keretében azzal köszönte meg az egyház és a tantestület, hogy kapott egy ezüst koszorút és serleget, nyugdíját felemelték, portréját megfestették és a tanítószobában helyezték el.²¹

Bár egyre többen lettek Eperjesen a nyíregyházi diákok, de a lakosság nagymértékű gyarapodásával²² mégsem nőtt egyenes arányban a magasabb iskolát végzők aránya. Az állattenyésztésből, földművelésből élő, a távoli határban elterülő szállásföldjükön és a bérelt pusztákon gazdálkodók életcélja földterületük megtartása és növelése volt. Csupán néhány család stratégiájába épült be lassan a majdani hivatalviselésre való felkészülés, az ahhoz szükséges képzettség megszerzése. A tanulás legfőbb célja a lelkészség maradt. A nyíregyházi születésű lelkészek és tanítók közül voltak, aki hazatértek rövidebb-hosszabb időre, de a gyülekezetnek máshonnan származókat is hívni kellett. Emiatt fontossá vált egy másik kapcsolati szál is a Kollégiummal: az iskola professzorainak véleménye a pap- és tanítóválasztáskor. Az 1786-ban mezővárossá vált, 1803-ban egyik, majd 1824-ben másik földesurától is megváltakozott, 1837-ben pedig különös kiváltságot nyert Nyíregyháza a legjobb lelkészeket és tanítókat igyekezett a városba hívni. Ehhez kértek rendszeresen tanácsot Eperjesről. Nem véletlen, hogy sok volt köztük a kollégiumi diák, vagy ott végzett lelkész, tanár.

Az 1753 utáni első nyíregyházi lelkész, Wandlik Márton a telepésekkel jött Békésből, később azonban a gyülekezet lelkészeit már a Felvidékről hívták. A 18. századiakról nem tudni, hogy hol végezték iskoláikat,²³ de az 1801-ben meghívott Nagy Sámuelről már feljegyezték, hogy Eperjesen is tanult. A nyíregyháziak emlékezetében úgy élt, hogy: „*Jeles egyházi szónok, kivált szívre és érzésre tudott hatni beszédével, miért az Ekkles[ia] őt nagy betsben tartotta, a társasági körben vidám és mulattató volt.*”²⁴

Az őt követő lelkész, Farbaký Dániel, aki apja hivatását folytatta, a grammatikai osztályt Osgyánban, a syntaxist Késmárkon²⁵ végezte, retorikát Pozsonyban tanult, a „*bölcselkedés és hit tudományai*” elébb Magda Pál vezetésével Besztercebányán, aztán Eperjesen hallgatta. A kor szokásának megfelelően házitanítóskodott, sőt német egyetemi

²⁰ ŠAP EK IAK (A kutatást 2010-ben végeztem.)

²¹ Kujbusné (kézirat)

²² 1754-ben kétezer körüli volt a lakosság száma, amely 1786-ban meghaladta a hétezeret, 1824-ben a 13 ezret. 1846-ban közel 18 ezren éltek Nyíregyházán, közülük 14 ezren voltak evangélikusok a Történetkönyv szerint.

²³ A 19. század első felében itt szolgáló papok közül csak ketten nem voltak eperjesi diákok: Benczúr Sámuel, akinek azonban a gyermekei már a Kollégiumba jártak, és Mikuss/Miklósfy Sámuel.

²⁴ NYEEL E/5/1. (1820) 119.

²⁵ Ma Kežmarok, Szlovákia.

tanulmányútjáról hazatérve a nagy tekintélyű evangélikus egyházkerületi felügyelő, Berzevichy Gergely gyermekének nevelője lehetett. 1820-ban érkezett Nyíregyházára és 36 évig szolgált itt. Segédlelkészei között már Nyíregyházán született ifjú is volt: Greguss Tamás, aki az Eperjesi Kollégiumból kikerülve tanított fiúintézetben, a grammatica és syntaxis professzoraként Kassán és Nemetlipcsén. Felszentelése után, mint segédpap is szolgált. A grammatica és syntaxis professzoraként 1815 májusában jött Nyíregyházára, és 8 évig volt a latin iskola oktatója és a gyülekezet káplánja, amely lelkészének is megválasztotta.²⁶

Segédpapra, káplánra már a 19. század elején szüksége volt a népes gyülekezetnek. Hiába tartottak két papot is, a sok teendőt – főként, ha öregségük vagy betegségük is akadályozta őket – nem tudták ellátni. A rövid időre hívott 18 ún. „*hitjellel*” közül 11-en Eperjesről érkeztek, ott diákoskodtak és a Kollégium tanárainak tanácsára keresték fel őket a nyíregyházi gyülekezet küldöttei. Greguss előtt két eperjesi káplánt is feljegyzett a Történetkönyv. 1805-ben Schulek János mellé fogadták meg Barcs Andrást, aki szülővárosában, majd Késmárkon tanult. Nyíregyházán három évig volt, innen Nagykárolyba²⁷ ment rendes papnak.²⁸ Utódja a szintén eperjesi Keczer család házitanítója, Bodiczky Ádám lett. Lelkész gyerekként szüleitől tanult írni és olvasni, Késmárkon őt, Eperjesen két évig tanult, mielőtt házitanítónak állt. Greguss helyét Schulek János lelkész unokaöccse, József foglalhatta el két évre. A libetbányai²⁹ lelkész „*hittudomány jellel*” fia az otthoni tanulmányok után Tiszolcra³⁰ ment másik nagybátyjához, az ott lelkészi szolgálatot teljesítő Mátyáshoz, majd Lőcsén, valamint az Eperjesi Kollégiumban tanult tovább: bölcsészetet és hittudományt hallgatott. 1820 tavaszán újra nyíregyházi születésű jelöltje lett az eklézsiának: az eperjesi tanulmányait bevégezett Nagy Mihály, aki Aradon volt éppen házitanító, jött segédlelkésznek Nyíregyházára. Már korábban is hívták, de akkor még nem hagyta ott neveltjét, annak a Ganzzaugh Józsefnek a fiát, aki a város egyik fontos hitelezője volt az örökváltság idején. Egy évig maradt, innen Miskolcra ment tanítónak, majd Tállyán, apósa parókiáján lett lelkész.³¹

1824-ben újra egy 23 éves Nyíregyházán született ifjúra esett a választás. Apja, Homolya András és anyja Sztupár Mária „*korán észre vevén fiókban szép lelki tehetségeket, tudományok iránti hajlandóságát, őt a tudományos pályára rendélék. Neveltetésének első éveit hon tölté, előbb Király János, Mihály Máttyás és Burghard Mihály Oktatók vezérlelése alatt; aztután a Nyelvtudományi Osztályba áthelyeztetve lévén Karlovcsky József és Greguss Tamás Professorok gondos kezeik alá került. További tudományos kimíveltetése kedvéért az Eperjesi Collegiumba költözött 1816^{ban}, hol a szókötési Osztályban Keresztessy Sámuel, ékes szónoklatiban Morvay, bölcsészetiiben Greggus Mihály, istenésziiben Majer András és jogiban Csupka András tanításait szorgalmasan hallgatta. Ez idő alatt mint házi nevelő, Greczár, Reviczky, Holländer és Dráveczky nemes ifiaknál nagy haszonnal működött. Elvégezvén az említett Collegiumban pályáját, a magyar nyelv alaposabb megtanulása kedvéért, a S. [áros] Pataki Collegiumba ment 1824^{ben}, de itt kevés ideig mulatott, mert a Ns Nyíregyházi Eklézsiától Segédlelkésznek közakarattal választatván, a meghívást elfogadta, s*

²⁶ Korai halála miatt csak másfél évig szolgálhatott. Ld. Kujbusné (kézirat)

²⁷ Ma Carci, Románia. A nyíregyházi gyülekezet több alkalommal is segítette a nagykárolyit természeti csapások idején.

²⁸ NYEEL E/5/1. (1804–1805) 32–34.

²⁹ Ma Eubietová, Szlovákia.

³⁰ Ma Tisovec, Szlovákia.

³¹ Kujbusné 2016.

bívtalába 1824. T.[iszteletes] Farbaký Dániel helybeli lelkész által bégtatott. Ezen hivatalban, minekutánna három évekig nagy szorgalommal és lelkiismeretesen foglalatzkodott volna, a' Ns Ekleziától búcsút vett, Német bonba további kiképezetése és tapasztalás végett menendő" – jegyezték fel róla a Történetkönyvben.³² Jénai és hallei tanulmányaihoz az eklészia – méltányolva érdemeit – 300 pengő forinttal járult hozzá. Visszatérve Tiszolcon lett segédlelkész.

Távozása után a fűrészi³³ lelkész fiát, Honéczy Dánielt hívták meg, aki apja mellett segédlelkészkedett. Tanulmányait Tiszolcon, Osgyánban, Eperjesen, Késmárkon, Rozsnyón, Pozsonyban és Bécsben végezte. Két évet töltött itt, innen Kiétére³⁴ ment lelkésznek. Néhány év múlva Munyay Lajos eperjesi oktató ajánlására Botto László „papfit” hívták meg. A Lőcsén, Selmecen, Eperjesen tanult ifjú nem tudott jól magyarul, így három év múlva hazament apjához segédnek.

Bottó után Novák Sámuel jelentkezett káplánnak. Mint eperjesi diák járt már élelmet gyűjteni a városban, így jól ismerték a nyíregyháziak. A tarnóci³⁵ mészáros fia, aki Késmárkon, Sajógömörben, majd Eperjesen tanult, sőt már Szentpéteren³⁶ tanított is, szívesen maradt volna itt, de nem tudott magyarul. Fél év türelmi időt kapott, három évig maradt, de a nyelvet nem sajátította el, így mennie kellett, hiába állt közel a hívek szívéhez. Mielőtt 1846-ban újra útnak indult a segédlelkészt kereső küldöttség, szokás szerint Eperjesről is kértek tanácsot. Végül a superintendens javaslatára Chotvács Andrást hívták meg, aki egyike volt azoknak, akik nem eperjesi diákok voltak.

A lelkészek mellett a közösség szellemi életét befolyásolták, a gyermekek tudását, világlátását meghatározták a tanítók is. Egy-egy elismert nyíregyházi tanár diákjának lenni sok helyen megfelelő ajánlólevél volt. A nyíregyházi gyülekezet kezdetől igyekezett jó kezekben tudni gyerekeit, így nem sajnáltak se időt, se pénzt, se fáradságot a tanítókéréső utakra. A betelepülés után már nem Békésből hívták a tanítót sem, hanem a földrajzilag legközelebb eső képzőhelyről, az eperjesi tanodából, vagy annak ajánlása alapján a Felvidékről. A vallásüldözés éveiben II. József türelmi rendeletéig a tanítók között is nagy volt a fluktuáció. Később egyre inkább maradtak hosszabb időre, sőt a 19. század elejétől legtöbben az ide jöttek közül már itt öregedtek és haltak meg.

A közösség második tanítója, a Besztercebányán, Pozsonyban is tanult fiatal Jasztrabinyi Sámuel 1756-ban Eperjesről jött. Hét évet maradt Nyíregyházán. Az őt követő két tanítóról, akik 1-1 tanévet töltöttek itt,³⁷ nincs információ. 1765-ben azonban szintén Eperjesről érkezett Papp István, aki közel három évtizedig tanította a nyíregyházi gyerekeket, de egy vizsgálat alkalmával hanyagnak találták és ilyen hosszú idő után is elküldték. Tanítótársa, Berzenczey Lipót eperjesi kollégiumi növendékként került 1768-ban Nyíregyházára. Mivel 21 év alatt sem tudta bizonyítani, hogy méltó arra, hogy a gyermekek oktatója és példaképe legyen, nem taníthatott tovább. 1789-ben Berzenczey helyére is volt eperjesi diák került, Mihóky Mátyás,³⁸ aki 22 évig, 1810-ben bekövetkezett haláláig tanított itt. Az 1792-ben érkezett Jurányi Ádám nem Eperjesről,

³² NYEEL E/5/1. (1828) 213.

³³ Ma Píla/Rimavská Píla, Szlovákia.

³⁴ Ma Kyjatice, Szlovákia.

³⁵ Tarnóc, más néven Liptótarnóc, ma Liptovský Trnovec, Szlovákia.

³⁶ Nógrádszentpéter, ma Pótor, Szlovákia.

³⁷ Porubszky János és Lehoczky István tanulmányainak helye ismeretlen.

³⁸ MNL SZSZBML. X.102.

hanem Miskolcra érkezett, de az 1803-ban nyitott 3. iskola tanítója, Király János ismét eperjesi diák volt. Az eklézsia valódi nyereségnek tartotta idejövételét. Haláláig itt maradt. 1828-ban őt is, mint minden lelkészét és tanítóját, a gyülekezet saját költségén temettette el.³⁹

A 19. század első éveitől már több száz gyerek volt egy osztályban, így a tanítók mellett segédtanítók is tevékenykedtek. Őket legtöbbször az eperjesi tanodából fogadták fel 1-2 évre.

Az 1806-ban megnyitott ún. professzori iskola vezetésére meghívott Karlovsky József, a grammatika és syntaxis professzora több helyen tanult, mielőtt Eperjesre került, ahol nagybátyja oktatta. Bár a pozsonyi főtanodában és a tübingeni egyetemen folytatott tanulmányai után segédpapnak is meghívták, nagybátyja tanácsára, ki „*őt oktatói pályára jegyzé el*”, Eperjesen lett tanító, onnan jött Nyíregyházára. Tíz évig volt itt, de később is segítette a tanulni vágyó nyíregyháziakat, és a gyülekezet is gyakran fordult hozzá ajánlásért. Az ő tanácsára és javaslatára érkezett Nyíregyházára Tregjár Pál, aki bár nem volt eperjesi diák, kiemelt figyelmet érdemel, hiszen 30 évi tanítás után városi tanácsnok, 1855-ben polgármester, 1861-ben pedig megyei levéltárnok lett.

Nyíregyházán született és Eperjesen tanult Greguss Tamás, akinek lelkésszé avatása után Krmeszky György eperjesi candidatus lett az ideiglenes oktató a professzori iskolában addig, amíg a néhai Jurányi Ádám fia, Sámuel haza nem tért. Eperjesi tanulmányai után ugyanis németet tanulni Lőcsére⁴⁰ ment, egy évig Debrecenben csiszolta magyar nyelvtudását, valamint Pozsonyban és Bécsben gyarapította ismereteit.

Más nyíregyházi ifjú (Mihályik Mátyás, Nagy Sámuel, Hudák György, Mráz Károly) is hazatért az eperjesi tanulmányok végén tanítani.

Kollmann Sámuel, aki 1817–1849 között tanított a városban, nem közvetlenül Eperjesről jött, mert kollégiumi tanulmányai után sárospataki diák lett. Bierbrenner Pál azonban az eperjesi tanoda 8. osztályos diákjaként érkezett Nyíregyházára 1832-ben. Bár nyájassága és szelidsége miatt megszerette a gyülekezet, de két fontos kompetenciával nem bírt: nem tudott jól tótul és orgonálni sem, így inkább egy év után továbbállt.⁴¹

Az őt követő tanítók mind Eperjesen végeztek. Csillag Márton Jolsván, Sajógömörön, Rozsnyón és Lőcsén folytatott tanulmányait Eperjesen fejezte be. Nyíregyházán az olvasó fiúosztály tanítója lett 1828–1831 között. Stoffan György, egy Sáros megyei szántóvető fia eperjesi tanulmányait megszakítva jött segédtanítónak Nyíregyházára két alkalommal is. 1825-ben az újonnan megnyílt iskolába már rendes tanítónak választották meg. 1841-ben bekövetkezett haláláig itt élt és dolgozott.

Szintén ideiglenes tanítónak jött 1847-ben Gdovin János, aki Gölnicbányán, Kassán, Eperjesen, Sárospatakon, Lőcsén tanult. A szabadságharc idején beállt honvédnek, két hónapig a gróf Forgács családnál nevelősködött is, majd visszatérve Nyíregyházára már rendes tanítói állást kapott. Közel hatezer gyerek került ki kezei alól, mire 40 éves szolgálat után nyugdíjba ment.

Susztek Sámuel annak a diáktípusnak a képviselője volt, aki szegénységéből a kiutat a szorgalmas tanulásban és a lelkésszé válásban látta. Iskoláit megszakítva, eperjesi pro-

³⁹ Az 1811-től 6 évig itt tanító Burghardt Mihály iskoláinak helye ismeretlen.

⁴⁰ Ma Levoča, Szlovákia.

⁴¹ MNL SZSZBML. X.102.

fesszora tanácsára vállalta el Szántón a tanítóságot. 1832-ben jött Nyíregyházára és itt élt 1850-ben bekövetkezett haláláig.⁴²

Az Eperjesi Kollégium, amely multikulturális intézmény volt és a tolerancia példaképévé vált,⁴³ befogadott minden tanulni vágyó ifjút. Külföldi egyetemeken végzett professzorainak szemléletét, tudását hozták haza az ott tanuló diákok. De hozták a városi életstílust és gondolkodást, sőt az építészeti és oktatási mintákat is. 1839-ben pl. úgy döntött a nyíregyházi gyülekezet, hogy a templom új tornya eperjesi mintára készíttessék.⁴⁴ A tanítók, amikor tapasztalataik felhasználásával tankönyvet írtak, akkor ezeket az Eperjesi Kollégium tanáraival véleményeztették, sőt a kéziratokat Eperjesen nyomtattatták ki. Ide jöttek vásárolni is Benczúr Sámuel lelkész unokaöccsének, Józsefnek⁴⁵ a könyvesboltjába. Az oktatási módszereket is innen kapták: az „*Eperiesi Collegium Oktatói, az ott kidolgozott Oskola-rendszert a' mieinknek használat végett szívesek valának megküldeni.*”⁴⁶ A módszer átvétele persze nem ment könnyen, főként, hogy azoknak eszközigénye is volt. A szükséges oktatási segédanyagok közül többet azonban beszerettek Eperjesről. Mikuss Sámuel sürgetésére fa betű- és számkockákat vettek a legkisebbek számára, az íráshoz-olvasáshoz pedig táblácskákat és nyomtatott abc és olvasó falitáblákat rendeltek.⁴⁷ Innen hozták „*a villany erőművet*”, a telluriumot,⁴⁸ a természeti historiához tartozó képeket, valamint a gyűjteményük gyarapításához a csigákat és a pilléket is.

Mindezek miatt sokáig Eperjest minta-városnak, a Kollégiumot saját iskolájának tekintette a nyíregyházi gyülekezet. Miután anyagi támogatásra szorult az iskola és a szegény tanulóknak szállást és létfenntartásukhoz élelmet adó ún. alumneum, vagy más néven tápintézet, a helyi gyülekezet mellett a Tiszai Kerület is vállalta a költségekhez való hozzájárulást. Nyíregyházán a 19. század eleji egyházi költségvetésben évente tervezett tétel volt a Kollégiumnak juttatott összegként 300 forint. A város lakosai is segítettek: hol végrendeletileg hagyományozott néhány forinttal, hol nyilvános gyűjtésekkel. Az eklézsia 1832-ben alapítványt tett a Kollégium hit- és erkölcsstan tanára számára. 400 pengő forintot ajánlottak alapítványi tőkéül, amelyet kiadtak 6%-os kamatra, és az így befolyt összeget szánták a professzor fizetésének kiegészítésére mindaddig, amíg a katolikusokéhoz közelítő honoráriumot nem kap. A gyülekezet mellett magánfelajánlások is adódtak: pl. Kobilitz Dániel⁴⁹ gyógyszerész haláláig évi 6 forintot juttatott a Kollégium-

⁴² NYEEL E/5/1. (1833) 270–271., 643. Susztek Sámuel feljegyzései megjelentek: Galambos–Kujbusné 1998a., Galambos–Kujbusné 1998b.

⁴³ Mészáros 2003.

⁴⁴ NYEEL E/5/1. (1839) 337.

⁴⁵ Józsefet apja halála miatt gyerekkorától nagybátyja, Sámuel nevelte. Lipcsei tanulmányai után 1830–1838 között a Kollégium professzora volt, de feladta a tanítást, hogy megnyithassa a tíz vidéki közül az egyik legnépszerűbbnek számító könyv-, metszet- és zenemű kereskedését, amely a Kollégium földszintjén működött és a reformkori Eperjes egyik legfontosabb kulturális intézményévé vált. Ide tértek be gyakran a nyíregyháziak is. Benczúr haladó szellemét mutatja, hogy 1856-ban Eperjestől nem messze cementgyárat alapított, kezdeményezte a város csatornázását, támogatta a vasútépítést. Első felesége a nyíregyházi patikus lánya, Kobilitz Johanna volt. Ld. Szentesi 2011.; Portréja: http://npg.hu/index.php?option=com_collection&view=item&id=2561:kobilitz-johanna (Utolsó letöltés: 2017. november 11.)

⁴⁶ NYEEL E/5/1. (1836) 298.

⁴⁷ Uo. (1840) 355.

⁴⁸ Ritka ásvány (holdkőzet).

⁴⁹ Johanna lányának férje, Benczúr József is a Kollégium professzora volt, és minden bizonnyal több családtagjuk is itt tanult.

nak. Az egyházi előjárók maguk is igyekeztek jó példával elől járni. Joseffy Pál superintendens az eperjesi és késmárki tanodák segítésére és még egy oktatói szék felállítására szándékozott pénzt szentelni a „300^{das} hitvallási Jubileum” alkalmából. Felhívására Nyíregyházán is megindult a gyűjtés.⁵⁰

A nyíregyházi hívek a kötelességtudat mellett a karitativitást is gyakorolhatták, amikor a tápintézet javára szervezett adakozásra szólította fel az eklézsiát a tanoda rektor-professzora.⁵¹ A városbeli evangélikusok a 19. század első felében minden év júliusában fogadtak egy tanulót Eperjesről, aki két-három hétig szekéren bejárhatta a környező bokortanyákat és begyűjthette az adományozott terményt és pénzt.⁵² Az eklézsia szállást és ellátást biztosított a diáknak, ingyen szekerest is rendeltek mellé, sőt az ún. gyűjtéléket, általában 50 köből terményt, saját költségükön szállították Eperjesre. Ezért azt várták cserébe, hogy „*az Eperjesi Oktatói kar a' Nyíregyházi szegényebb sorsu ifjakra nagyobb figyelemmel 's tekintéllyel leend.*” A kívánságot még kiegészítették azzal, hogy „*Vajha csak a' Collegium is képes volna évenként Oskoláink számára ügyes és magyarul tudó ifjakat Segedtanítóknak küldeni.*”⁵³

A város és az Eperjesi Kollégium viszonyát a nagyszámú és jómódú nyíregyházi gyülekezet történetét összefoglaló Történetkönyv szerzői így fogalmazták meg: „*A' Nyíregyházi ifjak, sőt nagy részint a' világi és egyházi tisztviselők Eperiesen futották tudományos pályájokat; nem csuda tehát, ha ezen alkalommal is az ottani Collegium iránt illy nagylelkűséget bizonyítottak.*”⁵⁴

Az Eperjesi Kollégium, amely „*az egész északkeleti régiót meghatározó, kultúrát teremtő, életszemléletet adó, irányt mutató, hittel munkálkodni tudó, tudós, művész, alkotó száz és száz embert, generációkat felnevelő, útra bocsátó iskola volt*”,⁵⁵ az újraterlept Nyíregyházán is éreztette áldásos hatását.

⁵⁰ A kezdeményezést azonban nem támogatta az egyházkerület, így az összegyűlt 57 váltóforint 18 krajcárt a pesti vakoknak és a tébolyodottak intézetének ajándékozták.

⁵¹ Májer Andrásról több levél is érkezett ez ügyben.

⁵² Egy esetben előfordult, hogy a diák elkártyázta a gyűjtéléket.

⁵³ NYEEL E/5/1. (1844) 441.

⁵⁴ Uo. (1832) 262.

⁵⁵ Hőgye 1997. A tanulmánnyal szeretnék emlékezni dr. Hőgye István levéltáros kollégámra.

Éva Mecsei Kujbusné

The Relationship of Nyíregyháza and the College of Eperjes Between 1753 and 1848

Many of the pastors and teachers of the Lutheran Slovak congregation, who comprised more than 2/3 of the population of the rebuilt Nyíregyháza, studied in Eperjes, from where they brought with themselves not only knowledge, but life philosophy and perspective, as well. Some of the local children also became Eperjes students.

Mostly urban intellectuals and craftsmen carrying different functions enrolled their sons into the College, which also was a Lutheran-Reformed intellectual-social centre. They gained the lower and higher level knowledge, and made acquaintances with the children of the noble families of the region, which meant fruitful opportunities for the city for later times, as those children later became influential potentates in administration, politics, and social life.

The inhabitants of Nyíregyháza considered the College of Eperjes their own, which they thought of as a professional guide, a helper of their education, therefore they supported it with money, as well as farm produce.

Források

Levéltári források

MNL SZSZBML	Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
V.11.a	Nyíregyháza Mezőváros Választott Hites Közönségének iratai. Jegyzőkönyvek.
V.12.k	Nyíregyháza Mezőváros Tanácsának iratai. Végrendeletek.
X.102.	Nyíregyházi Ág. H. Ev. Tanító Egyesület iratai.
NYEEL	Nyíregyházi Evangélikus Egyházközség Levéltára
E/5/1.	„TÖRTÉNETKÖNYV mellyben a NYÍREGYHÁZI EVANGELIKA EKKLÉSIÁNAK XIXdik századtól kezdve évenkénti történetei – Miklósfy Sámuelről szerkesztve és Nagy Sámuel, Susztek Sámuel és Mihályik Mátyás által írva a két első tizedben kivált T. Jurányi Ádám kéziratából más két tizedben már gazdagabb kút főkből merített adatok szerint 1841ik és 42ik években lehetőkép összegyűjtve és leírva az EKKLÉSIA oltárára hálás szívvel letétettek és akkori nagy érdemű Presbyter Uraknak ajánltattak”
ŠAP	Štátny archív v Prešove
EK IAK	Eperjesi Kollégium iratai. Iskolai anyakönyvek.

Sajtóforrások

VU	Vasárnapi Ujság
----	-----------------

Szakirodalom

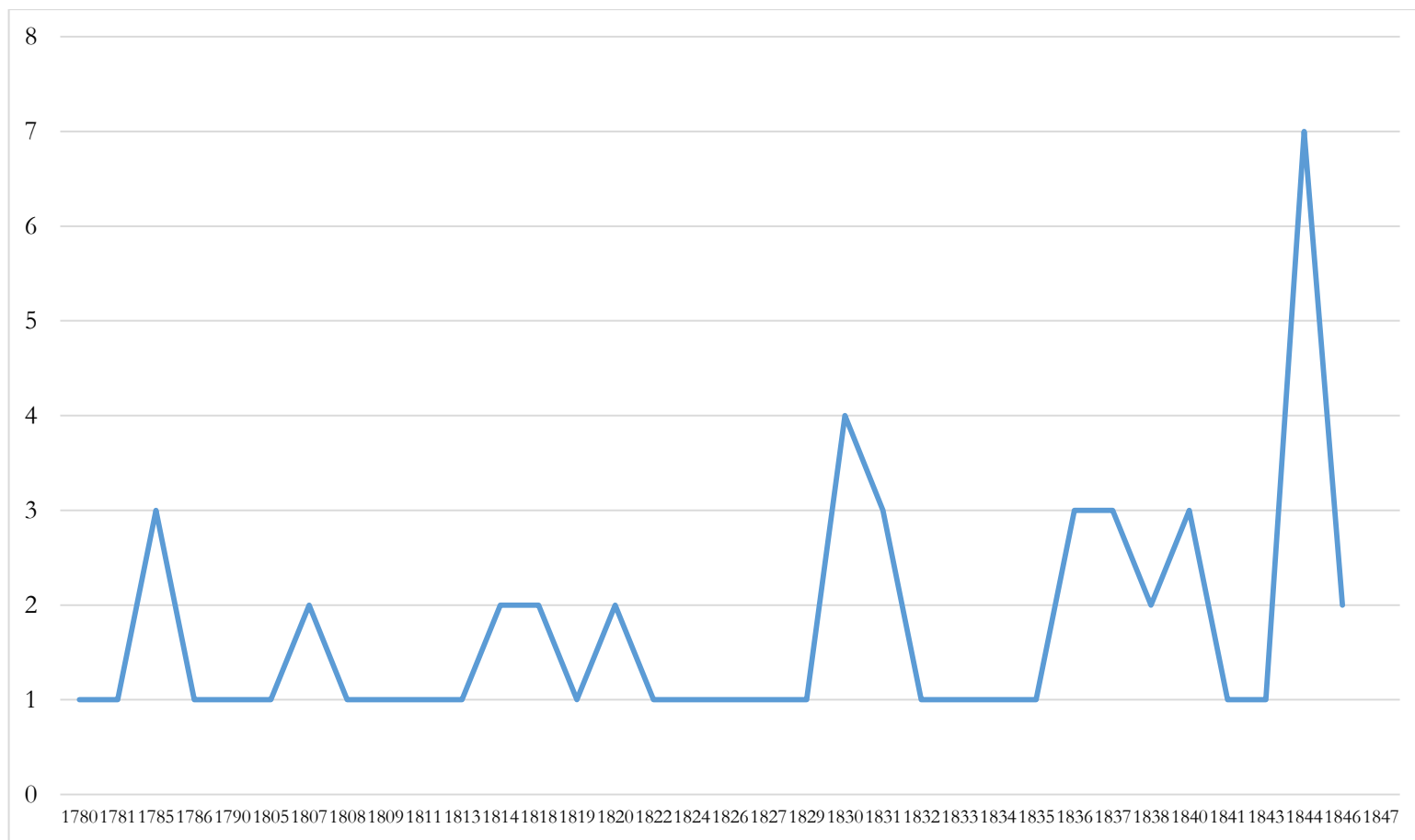
Bánszki 2011.	Bánszki Hajnalka: Nagy Sámuel és Leffler Sámuel, Nyíregyháza történetének korai krónikásai. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Levéltári Évkönyv 19. Szerk.: Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, (2011). 253–265. http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Banszki_Hajnalka_0801.pdf (Utolsó letöltés: 2017. november 11.)
---------------	---

- Durovics–Kónya 2015. Durovics Alex, Kónya Péter: Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatói 1667–1850. Bp., 2015.
- Galambos–Kujbusné 1998a. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapijai. (Susztek Sámuel feljegyzései I.) (Forrásközlés). Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 33. (1998) 1. sz. 1–29.
- Galambos–Kujbusné 1998b. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva: A reformkori Nyíregyháza hétköznapijai. (Susztek Sámuel feljegyzései II.) (Forrásközlés). Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 33. (1998) 2. sz. 123–157.
- Hőgye 1997. Hőgye István: Az eperjesi evangélikus kollégium kisugárzó hatása Zemplén megyében a 17–19. században. [Vplyv Prešovského evanjelického kolégia v Zemplínskej župe v 17–19. storočí.] In: Prešovské evanjelické kolégium, jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy. Ed.: Kónya Péter, René Matlovic. Prešov, 1997. (Acta Collegii Evangelici Presoviensis I.) 91–95.
- Kónya 2014. Kónya Péter: Evangélikus iskolák Sáros vármegye területén a 16. és a 19. században. In: Egyháztörténeti Szemle, 15. (2014) 1. sz. 74–104. <http://www.unimiskolc.hu/~egyhtort/cikkek/konyapeter-iskolak.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. október 10.)
- Kujbusné 2003. Kujbusné Mecsei Éva: Nyíregyháza önkormányzata. Nyíregyháza, (2003).
- Kujbusné 2016. Kujbusné Mecsei Éva: Az újraterlepített Nyíregyháza évszázadának iskolái, tanítói. In: A pedagógia szolgálatában. Tisztelgő írások dr. Sallai József 80. születésnapjára. Szerk.: Reszler Gábor. Nyíregyháza, 2016. 158–169. <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Sallai%20A%20pedag%C3%B3gia%20szolg%C3%A1lat%C3%A1ban.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. november 11.)
- Kujbusné (kézirat) Az evangélikus vallás, mint a Nyíregyháza és a Felvidék közötti kapcsolati háló fontos szála (Nyíregyházi lelkészek, segédlelkészek, tanítók, segédtanítók 1753–1848 között). (Kézirat, megjelenés alatt.)
- Mészáros 2003. Mészáros András: Az eperjesi evangélikus kollégium a magyar művelődéstörténetben. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 6. (2003) 4. sz. 49–54. <http://forumszemle.eu/2003/06/09/meszáros-andrás-az-eperjesi-evangelikus-kollegium-a-magyar-muve-lodestortenetben/> (Utolsó letöltés: 2017. november 10.)

Szentesi 2011.

Szentesi Edit: Benkó Károly eperjesi tervei. In: „És az oszlopok tetején liliomok formáltattak vala” – Tanulmányok Bibó István 70. születésnapjára. Szerk.: Tóth Áron. Bp., 2011. 203–211. http://centrart.hu/letolt/bibo/27_Szentesi.pdf (Utolsó letöltés: 2017. november 17.)

1. melléklet

Nyíregyházi diákok az eperjesi kollégiumban (1780–1847)

2. melléklet

Szolgálat éve	Lelkész neve
1753–1766	Wandlik Márton
1766–1768	Beck János
1768	Sárkány Márton
1768–1769	Tircs János György
1770–1783	Topolcsányi György
1783–1801	Schmál Sámuel
1789–1820	Sulek János
1801–1820	Nagy Sámuel
1820–1855	Farbaky Dániel
1823–1825	Greguss Tamás
1827–1830	Benczúr Sámuel
1831–1856	Mikuss/Miklósffy Sámuel

Evangelikus lelkészek Nyíregyházán az újratelepítés századában

3. melléklet

Szolgálat éve	Segédlelkész neve
1802	Sramko Péter Pál
1805–1808	Barcs András
1808–1812	Bodiczky Ádám
1815–1817	Greguss Tamás
1817–1819	Schulek József
1820–1821	Nagy Mihály
1823	Krmeszky János
1823–1824	Schulek József
1824–1828	Homolya János
1828	Bakay János
1830–1832	Honéczy Dániel
1833–1835	Longaver Lajos
1836–1839	Botto László
1839	Novák Sámuel
1842	Zsatkovics István
1844	Homolya István
1846	Chotvás András
1847	Huljuk Mihály

Evangelikus segédlelkészek Nyíregyházán az újraterlepités századában

4. melléklet

Tanítás éve	Tanító neve
1753–1754	Johanidesz Márton
1756–1763	Jabsztrabinyi Sámuel
1763–1764	Porubszky János
1764–1765	Lehoczky István
1765–1793	Papp István
1768–1789	Berzenczey Lipót
1789–1810	Mihóky Mátyás
1792–1820	Jurányi Ádám
1803–1828	Király János
1811–1817	Burghardt Mihály
1817–1849	Kollmann Sámuel
1820–1850	Tregjár Pál
1825–1841	Stoffan György
1826–1843	Mihályik Mátyás
1828–1831	Csillag Márton
1831–1875	Nagy Sámuel
1832–1833	Bierbrenner Pál
1833–1850	Susztek Sámuel
1843–1878	Hudák György
1847–1897	Mráz Károly
1847–1888	Gdovin János

Evangelikus tanítók Nyíregyházán az újratelepítés századában

5. melléklet

Tanítás éve	Professzor neve
1806–1816	Karlovszky József
1816–1823	Greguss Tamás
1823	Krmeszky György
1824–1858	Jurányi Sámuel

A professzori iskola oktatói

6. melléklet

Év	Segédtanító neve
1792	Jurányi Ádám
1798	Keresztessy Samu, Simko Márton
1799	Simko Márton
1800	Simko Márton
1801	Simko Márton
1802	Simko Márton
1803	Ignát Mihály
1804	Nagy János, Balog András, Karasz András
1808	Ignáth Mihály
1809	Ignáth Mihály, Boczko András, Szalmoczky Sándor
1810	Ignáth Mihály, Boczko András, Váczy András
1813	Boczko András, Váczy András, Varga András
1817	Futasz János, Lajko Mátyás, Jeszák Mátyás
1818	Sarudi [?], Stoffan György, Bottyko Trangusz
1819	Hroban Márton, Labát Dániel, Krmeszky György
1820	Licsko Dániel, Lojko Dániel, Medzihradzky Gáspár, Hudák János
1821	Kriston György, Stoffan György, Tregjár Károly
1822	Stoffan György, Hrabáts János, Jantsik/Jánosik János
1823	Stoffan György, Jantsik/Jánosik János
1838	Klimo János
1839	Klimo János, Petrikovits György
1841	Klimo János
1842	Klimo János

Év	Segédtanító neve
1843	Valentinyi Károly, Fejes János, Vad Endre, Spuler Endre, Serfőzi/ Pivovarnyik János
1844	Pöstényi András, Serfőzi/ Pivovarnyik János, Klimó János, Hudák György, Poszpisil Ignác, Oltvány András, Hraskó József
1845	Oltvány András, Klimó János, Hudák György, Hraskó József, Spuller Endre, Bogár Tamás, Suchta Endre
1846	Hamborszky Pál, Oltvány András, Klimó János, Hudák György, Spuller Endre, Suchta Endre, Hamborszky Pál
1847	Blaho Jozsef, Laurenczi Endre, Raisz Gusztav (Mátyás?), Staszny Soma, Mráz Károly, Nagy Lajos, Sztéhlo Endre
1848	Nagy Lajos, Dovin János, Janko Soma, Sztéhlo András, Návoi András, Machnik István
1849	Mráz Károly, Dovin János, Bogár István

Nyíregyházi segédtanítók (1792–1849)